

UDC 94:327|(477)1918/1923“

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-18-19>

Микола Литвин

ORCID: 0000-0003-1010-2329

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ВИКЛИКИ ВЕРСАЛЬСЬКО-ВАШИНГТОНСЬКОЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН (1918–1923)

Проголошений світовими лідерами принцип самовизначення народів не став основою повоєнного національно-державного розмежування, зокрема в Центральній-Східній Європі, де після розпаду великих монархій 1917–1918 рр. відновлено низку національних держав. Тож у 1918–1923 рр. українська етнічна територія, насамперед соборної УНР, за підтримки Антанти була переділена Польщею, Румунією, Чехословаччиною, Угорщиною і більшовицькою Росією, яка уклала Брестський мир із переможеною Німеччиною і до Ризької угоди перебувала в міжнародній ізоляції. Лідери країн Заходу не повірили в державні потуги роз'єданого політикуму УНР і ЗУНР, як і в монархічні плани Гетьманату, який лавірував між німецькими й білогвардійськими повоєнними стратегіями. Роль санітарного кордону проти можливих експансій більшовицької Росії (згодом СРСР) країни Антанти відвели відродженій 1918 р. Польщі, з якою Франція 1921 р. уклала політичний договір і військову конвенцію. Паризька й наступні мирні конференції розглядали повоєнну долю України переважно в руслі вирішення польської чи російської проблеми. Певний час уряд ЗУНР підтримали Велика Британія та Чехословаччина, але, враховуючи слабкість і короточасну діяльність наддніпрянських і галицьких урядів, вони віддали перевагу польському варіанту розв'язання східногалицької проблеми. Уряд США, враховуючи історичну спадщину Російської імперії та Речі Посполитої, недооцінив необхідність відродження самостійної України, творення нового балансу сил на сході Європи.

Ключові слова: Українська Народна Республіка, Західно-Українська Народна Республіка, Антанта, США, Росія, дипломатія, міжнародні відносини, геополітика, інкорпорація.

Вступ. Після Першої світової війни українська проблема не перебувала в центрі політичних дискусій міжнародної спільноти, насамперед країн Антанти і США, які розглядали її лише в контексті вирішення польського чи російського питання. Інтерпеляції дипломатії соборної Української Народної Республіки, виступи окремих наддніпрянських і галицьких політиків враховувалися лише під час прийняття тактичних, а не стратегічних рішень Ради Амбасадорів, Ліги націй, міжнародних форумів.

Мета дослідження – реконструювати українські виклики формування Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин, яка після розпаду Романівської та Габсбурзької монархій не враховувала відродження української державності, соборизації українських етнічних територій, які після Першої світової війни силою зброї або засобами дипломатії були інкорпоровані до сусідніх держав – Польщі, Румунії, Чехословаччини, Угорщини, СРСР / УСРР.

Завдання дослідження – проаналізувати особливості зовнішньополітичної діяльності урядів Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки щодо здобуття незалежності України, соборизації її етнічних територій; показати політику країн Антанти та США щодо повоєнного вирішення польського й російського питань, а фактично підтримки більшовицької Росії, яка була важливим донором природних ресурсів для європейських економік.

Стаття підготовлена з урахуванням методологій і методів дослідження політичної історії та політології – системного, функціонального, порівняльного (компаративістського) та ін., що дало змогу вивчити внутрішні суперечності політики як джерела рушійної сили етнополітичних змін і державних трансформацій у Центральній-Східній Європі після Першої світової війни.

Результати й обговорення. Після Першої світової війни, розпаду Німецької, Османської, Австро-Угорської та Російської імперій найбільші держави світу, передовсім Франція, Велика Британія, Японія, Королівство Італія, США, почали вибудовувати Версальсько-Вашингтонську систему міжнародних відносин, що закріплювала нові повоєнні територіальні зміни у зв'язку з відродженням низки суверенних держав. Однак проголошений світовими лідерами принцип самовизначення народів не став основою повоєнного національно-державного розмежування, зокрема в Центрально-Східній Європі, де відновлено або проголошено низку національних держав. Тож у 1918–1923 рр. українська етнічна територія, насамперед соборної УНР, за підтримки Антанти була переділена Польщею, Румунією, Чехословаччиною, Угорщиною і більшовицькою Росією, яка уклала Брестський мир із переможеною Німеччиною і до Ризької угоди перебувала в міжнародній ізоляції. Лідери країн Заходу не повірили в державні потуги роз'єднаного політикуму УНР і ЗУНР, як і в монархічні плани Гетьманату, який лавірував між німецькими й білогвардійськими повоєнними стратегіями. Роль санітарного кордону проти можливих експансій більшовицької Росії (згодом СРСР) країни Антанти відвели відродженій 1918 р. Польщі, з якою Франція 1921 р. уклала політичний договір і військову конвенцію. Повоєнні східноєвропейські кордони, зокрема між Польщею та УСРР по р. Збруч, «узаконив» Ризький мир 1921 р., а також ухвала Ради послів держав Антанти 1923 р., означивши зовнішньополітичну поразку і УНР, і ЗУНР, а також закінчення Української революції 1914–1923 рр. Варшава проігнорувала міжнародну вимогу щодо надання українцям національно-територіальної автономії, натомість ще до вказаної ухвали розділила регіон на три воєводства – Львівське, Станиславівське, Тернопільське. На жаль, до поразки Визвольних змагань були причетні й українські політики, які намагалися вибрати у союзники (чи просто порозумітися) з ворогами по союзному фронту: наддніпрянці із поляками, а галичани – із представниками білої і навіть червоної Росії. Радянофіли, як і довоєнні галицькі москвофіли, діставали щедрі винагороди від російських урядовців. Провід УНР всебічно толерував офіційну Варшаву, яка розмістила на своїй території в 1920–1922 рр. уряд та інтерновану Армію УНР [27, с. 179–186, 293–309, 311–323; 15, с. 11–258]. Указана проблема частково висвітлена дослідниками політичної історії та міжнародних відносин [2; 3; 4; 8; 14; 17; 25]. Чималий емпіричний та аналітичний матеріал містить чотиритомна енциклопедія ЗУНР, яку підготували історики та політологи Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника спільно з колегами інших університетів та установ НАН України [12].

У вказаній публікації окреслено державно-політичні плани і зовнішньополітичні пріоритети влади Української Народної Республіки (УНР) та Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР); визначено геополітичні чинники, які нейтралізували український вектор зовнішньої політики країн Антанти; показано деструктивний вплив на повоєнне переформатування території Центрально-Східної Європи більшовицької і білої Росії.

З метою ізолювання на міжнародній арені лідерів УНР і ЗУНР, дискредитації їхньої дипломатії більшовицька Москва намагалася у другій половині 1920 р. і впродовж 1921 р. порозумітися з Варшавою, прагнучи переділу українських земель по Збручу. Лідери США після Великої війни теж не приховували своїх лідерських амбіцій, однак боялися розпаду Росії і можливого хаосу на її постімперських теренах. Власне складна міжнародна ситуація, боротьба УНР–ЗУНР на чотирьох-п'яти фронтах спричинили кризу центральної влади, її зневіру у власній силі, а також послаблення соборного фронту й окупацію українських земель сусідніми державами. Невдалими також виявилися спроби екзильного уряду ЗУНР перетворити Галичину на «Швейцарію сходу Європи», новий П'ємонт України, центр збору окупованих етнічних земель.

Як відомо, країни Антанти підтримали національно-державні прагнення польських політиків ще наприкінці Першої світової війни, зокрема на нараді в Парижі (15–19 червня 1917 р.) і конференції в Лозанні (9–10 серпня 1917 р.), на якій ухвалено створення Польського національного комітету (ПНК) з осідком у Лондоні або Парижі, що мав стати осердям формування

керівництва відродженої Польської держави, а також ініціатором відродження польської армії. Очолений Романом Дмовським комітет як прообраз польського еміграційного уряду визнала Франція (20 вересня 1917 р.), Велика Британія (15 жовтня 1917 р.), Італія (30 жовтня 1917 р.), США (10 листопада 1917 р.). Для пропаганди ідей відродження Польської держави з кордоном по Збручу створено представництва в Італії, Швеції, Великій Британії, США. У січні 1919 р., у розпал польсько-української війни, ПНК визнав уряд Ігнація Падеревського, передав йому свої повноваження й документи політичної делегації на Паризькій конференції. Тоді ж за участю членів комітету та польської діаспори Америки сформовано підрозділи армії Юзефа Галлера (близько 70 тис. вояків), які у травні – липні 1919 р. змусили Українське військо ЗУНР відступити за Збруч [6, с. 198].

Як відомо, до відновлення національної державності на західних етнічних землях готувалися й представники українських партій, духовенства, депутати-українці Віденського парламенту, Галицького й Буковинського крайових сеймів, які 18 жовтня 1918 р. сформували революційний парламент – Українську Національну Раду, що 1 листопада перейняла у Львові владні повноваження від Галицького намісника Кароля фон Гуйна. Новосформований уряд започаткував творення півтора десятка дипломатичних структур, які мали поширити у світі інформацію про внутрішню і зовнішню політику ЗУНР, нав'язати конструктивні контакти з впливовими зарубіжними політиками, а також українською діаспорою. Однак національному державотворенню перешкодила польсько-українська війна, а також неузгодженість зовнішньої політики восени 1919 р. – навесні 1920 р. з Директорією УНР.

Певні заперечення в західноукраїнському суспільстві, яке не хотіло приймати польську займанщину теренів за Збруч і Горинь, викликали Варшавські угоди Польщі й УНР 21–24 квітня 1920 р. Щоправда, були у Східній Галичині політики та громадські діячі, які сприймали компромісний діалог між Варшавою і Києвом. Зокрема, митрополит Греко-Католицької Церкви (ГКЦ) Андрей Шептицький на нараді Української Національної Ради (УНРади) 17 червня 1920 р. у Львові риторично зауважив: «Хто є більшим ворогом України – Росія чи Польща?» й фактично спонукав частину дискусантів підтримати зовнішню політику Симона Петлюри [4, с. 92–93]. Несподіваний для багатьох галицьких політиків Новий союз із Варшавою засудив диктатор ЗУНР Єген Петрушевич та його екзильний уряд у Відні, які розпочали боротьбу на міжнародній арені за відновлення незалежності ЗУНР (Галицької Республіки). Реорганізований 1 серпня 1920 р. екзильний уряд, до якого ввійшли досвідчені державні діячі Кость Левицький, Володимир Сингалевич, Степан Витвицький, Ярослав Селезінка, Осип Назарук та інші, намагався не допустити реалізації федеративної концепції Юзефа Пілсудського, а також прийняття рішень міжнародною спільнотою, передовсім Лігою Нації, щодо офіційної передачі («відступлення») Східної Галичини Польщі [30, с. 238, 244]. Із цією метою надсилалися місії на міжнародні конференції в Париж, Женева, Спа, а згодом у Ригу, де всупереч галицькому й наддніпрянському проводам 18 березня 1921 р. Польща підписала мирний договір із радянськими республіками Росії і України, згідно з яким визнано маріонеткову УСРР, що відмовилася від Східної Галичини. Однак британське та французьке товариства Ліги Нації наприкінці 1921 р. – на початку 1922 р. все ще підтримували ідею надання Східній Галичині незалежного статусу на правах національного самовираження [24, с. 249].

Натомість під час мінсько-ризьких переговорів 1920–1921 рр. розрізнені делегації ЗУНР і УНР, зокрема їхні голови Кость Левицький і Сергій Шелухін, знову не спромоглися об'єднати дипломатичні зусилля для спільного захисту національно-державних інтересів. Соборний фронт підступно нейтралізувала радянська дипломатія, заініціювавши створення в Ризі єдиного галицького представництва ЗУНР і маріонеткової ГСРР (Галицької Соціалістичної Радянської Республіки). Не допомогли й протестаційні телеграфні звернення УНРади й уряду ЗУНР до президії конференції [18, с. 322–328; 22, с. 21–25, 91–92, 140].

У цей трагічний час уряд ЗУНР прагнув знайти прихильність у Празі, що мала територіальний спір за вугільний район Тешинської Сілезії із Варшавою [14, с. 280–281]. Зокрема, на прохання галичан уряд Чехословаччини прийняв на своїй території у 1919–1920 рр. 15-тисячну інтерновану Галицьку армію (ГА). Стрілецькі табори створено в Німецькому Яблонному, Ліберцях, Йозефові, а робітничі сотні розміщено у Празі, Пардубіце, Братиславі, Банській Луці, Терезіні, Кошице, Берегові, Чопі, Ужгороді [18, с. 335–336]. У Празі засновано найбільше дипломатичне представництво ЗУНР, яке очолювали Степан Смаль-Стоцький і Євген Левицький. Певний час у столиці мешкав із родиною Михайло Грушевський, який не схвалював відновлення майбутньої УНР коштом польської окупації Галичини. До Праги перебралося також кількасот наддніпрянських інтелектуалів. Усе це створювало атмосферу довіри до влади Чехословаччини. Чи не тому влітку 1920 р., коли Червона армія (ЧА) окупувала Галичину і Волинь, Євген Петрушевич зустрівся у Празі з Томашем Масариком і Едвардом Бенешем, прагнучи заохотити чехословацьких керівників утворити галицько-чехословацьку (українсько-чехословацьку) конфедерацію. Однак одержав відмову: Прага офіційно не визнала уряду ЗУНР, а тому не надала йому фінансової допомоги [25, с. 68–75]. Щоправда, наприкінці весни 1919 р. на прикордонній станції Лавочне чехословацька влада радо прийняла від галицького уряду частину залізничного транспорту ЗУНР. Після Ризької конференції міністри закордонних справ Чехословаччини й Польщі 6 листопада 1921 р. визнали необхідність розформування на своїх територіях українських військових формувань, таборів їхнього інтернування та ствердили відсутність зацікавлення до проблеми самовизначення Східної Галичини. Діалог між урядами Чехословаччини та ЗУНР перервали договори між Чехословаччиною і більшовицькою Росією (8 червня 1922 р.), Чехословаччиною і більшовицькою Україною (5 червня 1922 р.). Зрештою, вже на Генуезькій конференції 1922 р. Е. Бенеш несподівано підтримав надання під суверенність Польщі територію Східної Галичини. Ці міжнародні домовленості остаточно поховали надію галичан на конфедеративний чи федеративний зв'язок із Прагою. Водночас офіційний Париж, заохочуючи до слухняності й галицької індиферентності Прагу, Варшаву та Бухарест, фактично підтримав їхні територіальні претензії на Закарпаття, Східну Галичину, Західну Волинь, Північну Буковину й тим самим став одним із режисерів військової окупації та розчленування України. Хоча ще в міжнародному договорі в Севрі 10 серпня 1920 р. між Румунією, Чехословаччиною і Польщею було окреслено кордон між Східною Галичиною і Чехословаччиною та Румунією [24, с. 246].

Отже, у цей трагічний час галицькі інтелектуали все частіше починають обговорювати ідею відродження окремої Галицької Республіки (ЗУНР), на зразок нейтральної Швейцарії. Наприкінці 1920 р. відомий правник ЗУНР Станіслав Дністрянський, донедавна голова підкомісії для реформи цивільного права в палаті послів Віденського парламенту, підготував проєкт Конституції ЗУНР, яку мали доопрацювати й узаконити новообрані законодавчі органи республіки. Найвищим органом влади ЗУНР мала стати Народна Палата, обрана на чотири роки на підставі загального, безпосереднього, рівного й таємного голосування. Її послы мали представляти три національні курії: українську, польську й інших національностей. Великі законодавчі повноваження надано Народним Зборам, Народній Коморі та Президентові, обраному безпосередньо народом на 4 роки. Проєкт передбачав майбутнє об'єднання ЗУНР із Великою Україною на основі права народу на самовизначення. Однак він так і не був опублікований, а отже, його не донесено до міжнародної громадськості [1, с. 26–27; 30, с. 7–113].

Вивчивши геополітичну ситуацію в Центрально-Східній Європі, уряд ЗУНР 30 квітня 1921 р. запропонував Лізі Націй у Женеві новий проєкт «Основ державного устрою Галицької Республіки», який підготував перший голова уряду ЗУНР К. Левицький за сприяння уже згаданого правника С. Дністрянського. На взірць устрою Швейцарії він передбачав утворення на території Східної Галичини (разом із Лемківщиною і Надсянням) незалежної

соціально-правової держави з республіканською формою правління, покликаною забезпечити добробут своїх громадян. Згідно з проєктом, державною нацією поряд з українською визнано польську та єврейську. Вибори до парламенту – Державної Ради – запропоновано здійснити за трьома національними куріями. Очолити відроджену республіку мав Президент, якого обирали б з-поміж українців загальним голосуванням на шість років. Посади віцепрем'єрів мали обійняти поляки та євреї. Державними мовами пропоновано вважати українську, польську і єврейську, українську визначено внутрішньоурядовою. Національним меншинам гарантовано здобуття початкової і середньої освіти рідною мовою, рівний доступ до вищої освіти [11, с. 249, 310]. Однак Ліга Націй вказаний документ не підтримала. Утім, неодноразові візити до Женеви (1921–1922) Є. Петрушевича, К. Левицького, С. Витвицького дали певний ефект: 27 вересня 1921 р. загальні збори Ліги Націй звернули увагу Раді Антанти на важливість поновного розгляду проблеми Східної Галичини. У Женеві також проведено інтенсивні перемовини із представниками міжнародних єврейських організацій. Для протидії східній політиці Польщі галицькі дипломати прагнули також сформувати українсько-литовсько-білоруський блок [24, с. 248]. Не вдалося утримати в орбіті ЗУНР, а згодом соборної УНР Північну Буковину, яку в листопаді – грудні 1918 р. окупували румунські війська. Сен-Жерменський і Севрський мирні договори визнали ці українські території за Румунією. 1923 р. прийнято нову Конституцію Румунії, у якій обґрунтовано формування «Великої Румунії», що заперечувала національно-культурні права нерумунського населення країни. Зрозуміло, що політику румунізації на ново приєднаних теренах засудили учасники Хотинського (1919) і Татарбунарського (1924) повстань [23, с. 366–370].

У рефераті екзильного уряду «Землеволодіння у Східній Галичині» (1921), адресованому світовій спільноті, доводилася можливість ведення повноцінного осібного фінансово-господарського життя в Галицькій Республіці – 50 повітах краю, тобто на території 55,3 тис. км² із населенням близько 5 млн осіб. На 47 % земель краю пропонувалося вирощувати зернові й технічні культури, ще 23 % площ лук і пасовищ – використовувати для тваринництва. Щоправда, майже половина населення (42,6 %) мала недостатні ресурси – карликові господарства до 2 га [9, с. 476–480]. Чи не тому малоземельне населення до світової війни щороку виїжджало на сезонні роботи до Німеччини, Чехії, Данії, Швеції, Франції. Їм пропонували викупити «кусник землі у великого властителя земельної посілости» або ж долучитися до лісового господарства, продукцію якого вивозили до Німеччини, Італії, Великої Британії, Північної Африки. Особливо перспективним, як свідчать галицькі урядовці, був рільничий промисел, цукроваріння, пивоваріння [9, с. 486]. Водночас залізну руду й кокс планували привозити з радянської України (Кривий Ріг та ін.). Каркасом нової господарки республіки мали стати «українські господарські станові організації і спілки» [9, с. 489–493]. Чималі надії галицькі урядовці покладали на інвестиції 1–1,5 млн українських емігрантів зі США та Канади [9, с. 501]. На Прикарпаття могло повернутися щонайменше 300 тис. емігрантів, кожен із яких міг привезти від 1 до 10 тис. американських доларів.

Ідею відродження української державності популяризували дипломатичні представництва й місії ЗУНР у країнах Європи й Америки, різні громадські структури еміграції – Західноукраїнське товариство Ліги Націй (Відень), Комітет оборони західноукраїнських земель (Женева), Український горожанський комітет у Канаді, Український народний комітет і Об'єднання українських організацій у США. Зокрема, певний інформаційний ефект дала діяльність новостворених у 1920 р. дипломатичних місій ЗУНР у США та Канаді, де в руслі декларацій «14 пунктів» Вудро Вільсона пропагувалася ідея західноукраїнської державності. На захист української справи американська діаспора організувала низку протестних акцій і звернень до президента Ворена Гардінга, Конгресу США та Ліги Націй. Великого резонансу набув візит до Канади і США влітку – восени 1921 р. митрополита ГКЦ А. Шептицького, який завдяки

підтримці діаспори зустрівся з Президентом і Державним секретарем США, а також міністром торгівлі Гербертом Гувером, який організовував допомогу країнам Східної Європи і деякий час перебував у Львові. Місіонерсько-дипломатична акція митрополита сприяла й тому, що канадський уряд звернувся до Ліги Націй із перспективними пропозиціями щодо вирішення нового політичного статусу Східної Галичини. Тоді ж емігранти започаткували збір Позички національної оборони. Лише на адресу президії Міжнародної конференції у Генуї (1922) з-за океану надійшло понад 200 петицій і телеграм, які вимагали відновити ЗУНР (Галицьку Республіку, Західноукраїнську Республіку) [5, с. 12–13; 25, с. 103–125]. Для нейтралізації дипломатії ЗУНР, бурхливої міжнародної діяльності діаспори спецслужби СРСР і відділи Комінтерну провели низку заходів для розкладу української еміграції, зокрема в таборах інтернування в Чехословаччині, Польщі та Румунії, блокування будь-яких ініціатив щодо відновлення соборної УНР. Утім, Кремль намагався всіляко затушувати пам'ять і про УНР, і про ЗУНР проголошенням улітку 1920 р. Галицької Соціалістичної Радянської Республіки, яку теж планували «добровільно» приєднати до УСРР [18].

Під впливом російсько-радянських медійних наративів чимало західних політиків і журналістів звинуватили екзильний уряд ЗУНР у симпатіях до більшовицької Росії. Зокрема, впливовий французький журнал *Journal des finances* у статті «Польська нафта і проблеми Східної Галичини» (16 червня 1922 р.) дорікнув уряду Є. Петрушевича, що самостійна Галицька держава, якої домагаються галицькі українці, може стати частиною більшовицької Росії. Відтак дипломат С. Витвицький, голова місії ЗУНР у Парижі й Лондоні, у листі-відповіді редакторові цього журналу зауважив: «Українське населення Східної Галичини як переважно селянське і виховане серед західноєвропейської культури (Східна Галичина була частиною Австрії) з природи своєї противне більшовизмови... З огляду на теперішнє положення на європейському Сході тільки в окремії Галицькій державі може найуспішніше розвиватися українська економічна і політична сила... Існування окремої Галицької держави збереже той національний П'ємонт, яким досі була Галичина для давньої російської України на случай зміни режиму в Росії і ворожого його курсу до українства». Далі стверджено, що «самостійна Галичина скріпить економічно і політично Польщу», захистить не лише її, а й Захід від поширення більшовизму, а також допоможе Франції в «економічних інтересах на Україні» [9, с. 476–480, 503–504].

До речі, ще в доповіді делегації Компартії Східної Галичини III Конгресу Комінтерну від 18 червня 1920 р. підтверджено негації місцевих комуністів до уряду Є. Петрушевича, який за допомоги чехів нібито готував повстання, під час котрого край мали відірвати від Польщі й створити «Самостійну Галичину» [10, с. 246–247]. Комуністичні емісари проводили розкладову діяльність у середовищі ГА в Чехословаччині, пропагуючи ідеї «Радянської Галичини» й «Радянської соборної України» [10, с. 278–279].

Як це не парадоксально, але більшовицькі уряди Росії та України на міжнародній арені деякий час (передовсім у першій половині 1920-х років) ганебно відстоювали право населення Східної Галичини на самовизначення, сподіваючись на його подальше воз'єднання з Країною Рад. Прикарпатський край російський Раднарком прагнув зробити «воротами» для поширення світової комуністичної революції в Польщу, Угорщину, Румунію, Німеччину й інші країни Європи. Еталоном для її реалізації став «визвольний» похід ЧА у Східну Галичину, на Львів і Замостя, під час якого за ініціативи партійно-радянських органів РСФРР і УСРР 1 серпня 1920 р. проголошено ГСРР зі столицею в Тернополі, до якого скеровано тимчасовий уряд – Галревком на чолі з Володимиром Затонським. Однак нищівна поразка 1-ї Кінної армії наприкінці серпня від об'єднаного польсько-українського війська під Львовом і Замостям призупинила у вересні 1920 р. невдалий експеримент радянської Галичини [13, с. 38–40].

Незважаючи на спільну геостратегічну мету, еміграційні уряди УНР і ЗУНР, якщо й відкрито не протистояли один одному, то діяли неузгоджено. Галицькі провідники не підтримали

Державний центр УНР в екзилі (Тарнів, Варшава) та дії уряду УНР у Станиславові (вересень – жовтень 1920 р.), зокрема щодо організації загальноукраїнського антирадянського повстання. Тож Другий зимовий похід Армії УНР на чолі з генералом Юрієм Тютюнником (захоплено терени Волині й Поділля) не спричинив 1921 р. протестаційного руху в Галичині, населення якого було втомлене безперервними війнами 1914–1920 рр. Восени 1921 р. варшавський уряд здійснив адміністративні реформи, спрямовані на подальшу інкорпорацію Східної Галичини: скасовано посаду галицького губернатора, а територію краю поділено на нові територіальні одиниці – Львівське, Тарнопільське і Станиславівське воєводства. З метою колонізації до першого приєднано частину повітів із домінуючим польським населенням (Бжозів, Тарнобжег, Ряшів, Пшеворськ, Ланцут, Ніско). Березнева Конституція Польщі 1921 р. декларувала, але не забезпечувала права національних меншин, зокрема й українців у т. зв. Східній Малопольщі [2, с. 337].

Невдача Листопадового рейду Ю. Тютюнника проти більшовицької Росії послабила міжнародний авторитет не лише наддніпрянського, а й галицького уряду, які фактично перешкоджали західним країнам налагоджувати торговельно-економічні відносини з радянською Росією, імпортувати з Наддніпрянщини природні ресурси. Ініціатором зміни курсу західних держав до більшовицької Росії став прем'єр-міністр Великої Британії Девід Ллойд Джордж, який 1920 р. виступив за припинення збройної боротьби проти Москви й розвиток торгівлі з Росією, яка потребувала відбудови повоєнного господарства. Що ж до радянської дипломатії, то вона продовжувала пошук нейтралізації зовнішньої політики УНР і ЗУНР. Із цією метою голова Раднаркому УСРР Християн Раковський 1922 р. таємно зустрівся з Євгеном Петрушевичем на Генуезькій конференції. Там же з Є. Петрушевичем провів бесіду представник Компартії Східної Галичини Л. Левицький. Делегація ЗУНР просила радянських представників підтримати їх як політично, так і матеріально й не допустити укладення Росією мирного договору коштом Східної Галичини. Однак унаслідок суперечок між Великою Британією і Францією східно-галицьке питання було зняте з порядку розгляду в політичній комісії цієї конференції. Переговори з галицьким лідером радянська дипломатія продовжила згодом у Відні й Копенгагені [18, с. 341–342; 24, с. 250–251; 31, с. 352–354]. Радянська й польська розвідки стежили за ним і в наступні роки вже в Берліні.

Східна Галичина від 25 червня 1919 р. до 14 березня 1923 р., згідно з тогочасним міжнародним правом, перебувала у статусі підмандатної території Антанти, яку Версальська мирна конференція передала Польщі для військової окупації та цивільного управління. Як відомо, згідно зі Сен-Жерменським мирним договором від 10 вересня 1919 р. (арт. 91) повенна Австрія відмовилася від «права суверенності над Східною Галичиною в користь держав Антанти». Цей статут підтвердила схвалена Найвищою Радою Антанти т. зв. лінія Керзона 8 грудня 1919 р., а згодом договір у Спа 10 липня 1920 р. між країнами Антанти й Польщею, заява британського прем'єра Л. Джорджа в палаті громад парламенту Великої Британії 6 липня 1921 р. [20, с. 149–150]. Польська дипломатія прагнула підписати договір із Францією, яка відстоювала на міжнародних форумах ідею відродження «великої» Польщі як надійного бар'єра між Німеччиною і Росією.

Майбутній статус краю від 1919 р. розглядала Підкомісія для польських справ Антанти, що означало, на думку дипломатів УНР, що «се не є українське питання». У зв'язку із цим обурена делегація УНР на чолі з Григорієм Сидоренком відмовилася в липні 1919 р. від роботи в цій підкомісії; згодом таке рішення визнано помилковим. Натомість галицькі дипломати Василь Панейко, Михайло Лозинський і Дмитро Вітовський взяли участь у дебатах підкомісії, але, як стверджує М. Лозинський, лише після виступів «делегатів польських, жидівських і москвофільських». Представники ЗУНР наполягали, що «має бути збережена територіальна інтегральність українських частей Галичини й Буковини», а їхній статус – узгоджуватися із

плебісцитом населення; губернатором Галичини пропонували обрати українця, кандидатуру якого мав затвердити сейм [20, с. 152–153]. За зовнішньо- і внутрішньо-політичною діяльністю Української Національної Ради (голова – Роман Перфецький) у Львові на початку 1920-х років пильно стежила дирекція польської поліції, прагнучи обмежити її політичний вплив на населення, українські партії, а за потреби й заборонити її діяльність [10, с. 218–223].

Проблему нового статусу («статуту») Східної Галичини неодноразово обговорювали й на інших міжнародних майданчиках. Зокрема, 28–29 липня 1922 р. у Львові відбувся Інтернаціональний конгрес миру, організатором і модератором якого став бельгійський сенатор Л. Фонтайн. На ньому представники 20 народів обговорили проблему повоєнної відбудови Європи, питання роззброєнь, перегляду різних міжнародних договорів, права поневолених націй. «Галицьку Україну» на ній представляв С. Витвицький. Після його виступу й обговорення східногалицької проблеми прийнято резолюцію: «Інтернаціональний конгрес миру, маючи на увазі домагання, предложені представниками Єгипту і Східної Галичини, висловлює бажання, щоби право національного самовизначення було зреалізоване, можливо, найскоріше в тих краях і в усіх інших, яких політичне становище є неозначене або оспорене». У цей час провідники ЗУНР / Галицької Республіки Євген Петрушевич (підпис: президент Української Національної Ради Східної Галичини) і Кость Левицький (підпис: Уповноважений Уряду для справ закордонних Галицької Республіки) опублікували в урядовій газеті «Український прапор» програмну статтю «Напрямова нашої політики», у якій коротко проаналізували проблеми державотворення ЗУНР, її злуку з УНР: «Галицька Держава жертвувала для Соборної України всім: кров'ю своїх дітей, своїм майном, а може навіть утратою самостійності. Бо коли би не повстання проти Гетьмана – Січові Стрільці були би в листопаді 1918 року у Львові, а коли би вони були у Львові, то Галицька Держава була б нині існувала як визнана держава і як важний чинник. Аж до самоzapеречення змагала Галицька Україна та її уряд до здійснення ідеалу Соборної України. На федерацію ні з Польщею, ні з Московщиною уряд Галицької Держави ніколи не йшов». Далі стверджено, що «польська окупація перемінила Східну Галичину в джерела анархії та в невиносиме пекло недолі українського населення» й обґрунтовано необхідність вирішення Антантою «державного становища Східної Галичини як незалежної держави свободних народів» [26]. У тому ж числі «Українського прапора» (5 серпня 1922 р.) видруковано «Державно-правні основи Східної Галичини як Незалежної Галицької Республіки», у яких показано можливості та перспективи розвитку відродженої Галицької держави (55,3 тис. км², 5,5 млн населення, з них 74,4 % – українці) з республіканським устроєм, Українською Національною Радою (парламентом), Державним Секретаріатом (урядом). Ці аргументи та пропозиції адресувалися міжнародним структурам, зокрема і представникам Генуезької конференції.

Інформація про пропольську ухвалу Антанти посилювала кризу та зневіру українського політикуму краю у власних силах. Відчуваючи симпатії офіційного Парижа, польська адміністрація 1921 р. організувала перепис населення Східної Галичини (реєстрували національність, а не мову), під час якого кількість українців зменшилася на 5,2 % порівняно з довоєнним переписом. Восени 1922 р. влада провела вибори до сейму та сенату, які проігнорувала більшість українських політиків, окрім Української хліборобської партії. Поведінка партійців-хліборобів, а також місцевих євреїв та німців розірвала фронт бойкоту виборів, а водночас і окупаційної влади. Відреагувати на нові політичні виклики й суспільні запити взявся митрополит Греко-Католицької Церкви Андрей Шептицький, який спонукав свою довірену особу – о. Тита Войнарівського – стати посередником у переговорах між польською владою і урядом Євгена Петрушевича. Аналогічні поєднанчі кроки здійснив польський дипломат-урядовець Станіслав Лось, однак безрезультатно [32, с. 218–223; 21, с. 159–168; 17, с. 15–17].

Усупереч політиці екзильного уряду, певні угодовські настрої почали виявлятися наприкінці 1922 р. серед окремих членів Народного комітету Української народної трудової партії

і Міжпартійної ради (обидві структури очолював адвокат Володимир Бачинський), яка все частіше виступала за «реальну» політику щодо відродженої Польщі. Але під тиском Є. Петрушевича й окремих партійців 6 березня 1923 р. В. Бачинський оголосив про свою «резегнацію» з поста голови партії, делегата та голови Міжпартійної ради, яку після кількадечних дебатів таки прийняли [16, с. 538–539.]. Бурхливі дискусії також охопили викладачів Українського таємного університету щодо обрання нового ректора та ставлення колективу до можливого відкриття польською владою українського університету поза Львовом. Історики Іван Крип'якевич і Мирон Кордуба допускали можливість відкриття українського університету в Луцьку чи Кракові [16, с. 526–529]. Як свідчать щоденникові записи Мирона Кордуби, Є. Петрушевич ще за кілька днів до березневої ухвали Антанти вірив у здобуття Східною Галичиною особливого статуту (статусу), хоча й допускав можливі «випадки»: «1) коли б Галичину дано Польщі без застережень; 2) коли б статус мала дати Антанта; 3) коли б статус мав накинути польський сейм; 4) коли б Антанта мала посередничати між нами і Польщею в справі автономії» [16, с. 34, 544]. Тієї драматичної весни Є. Петрушевич усе ще вірив у створення нафтової дипломатії (коаліції) із західними державами, насамперед із Канадою, США і Великобританією, яким обіцяв надати нові концесії у Дрогобицько-Бориславському нафтовому басейні, а тому вірив у їхню підтримку східногалицької державності [16, с. 34, 591; 24, с. 283–286; 25, с. 108–125]. Однак його наміри не реалізовано.

5 березня 1923 р. Є. Петрушевич знову звернувся до Ради послів Антанти з нотою, у якій обґрунтовував необхідність творення в Галичині української держави під протекторатом Ліги націй і Ради послів Антанти. Однак його пропозицію було знову проігноровано. Після рішення Ради послів Великої Британії, Франції, Італії та Японії 14 березня 1923 р. про передачу Східної Галичини Польщі, яке зніщив італійський уряд Беніто Муссоліні, галицький уряд і його симпатичні змушені були відмовитися від ідеї відновлення самостійної Галицької Республіки. 18 березня на 20-тисячній маніфестації у Львові все ще звучав соборний лозунг «Нехай живе Українська республіка!», поширювалися відозви із закличками: «Український народе!.. Недалека ця хвиля, коли цілий український народ по обох боках Збруча і Дніпра зірветься до боротьби і роздавить ненависного ворога». Тоді ж 82-річний Юліан Романчук, член УНРади ЗУНР, зачитав із маніфестантами присягу, у якій закликав скинути «ярмо неволі» та «злучитися з цілим великим українським народом в одній, незалежній, соборній державі» [11, с. 318–319; 7, с. 743].

Антиукраїнську ухвалу слідом за урядом ЗУНР навесні 1923 р. публічно засудили різні українські й зарубіжні громадсько-політичні структури: Міжпартійна рада, УНРада у Львові, Західноукраїнське товариство Ліги Націй, Комітет оборони західних українських земель (Відень), Українська революційна рада, Об'єднання українських організацій в Америці (Філадельфія) та ін. Після саморозпуску уряду ЗУНР і його березневої протестаційної заяви, яка закінчувалася гаслом «Хай живе Українська держава!», настав новий етап українського визвольного руху, під час якого західноукраїнський політикум прагнув шукати як легальних, так і нелегальних шляхів для державно-політичного ствердження поневолених співвітчизників, боротьби за соборність українських земель. Березнева ухвала спричинила депресію і певний розкол серед галицького політикуму, передовсім у середовищі Української народної трудової партії, III з'їзд якої у травні 1923 р. прийняв автономістську резолюцію. Натомість Українська радикальна партія виступила за формування соціалістичного фронту українських партій. Українська соціал-демократична партія задекларувала перехід на комуністичну платформу. Подолати розгубленість і сприяти національному єднанню взявся позапартійний Комітет оборони західноукраїнських земель, який створили ще в січні того ж року у Відні галицькі й наддніпрянські політики Володимир Кушнір, Роман Перфецький, Андрій Жук та ін. Восени цього ж року комітет вирішив налагодити нормальні відносини у краї, а також між краєм і еміграцією. Йшлося про відокремлення західноукраїнських земель від держав-загарбників і відновлення

ЗУНР. Легальну боротьбу в цьому напрямі мали вести українські партії і парламентська репрезентація під контролем новоствореної Західноукраїнської Ради на чолі з президентом УНРади. Однак перша каденція комітету підтвердила різнобій державно-політичних планів різних гілок визвольного руху, зокрема полівіння частини недавніх прихильників ЗУНР (Галицької Республіки) [28, с. 102–105].

У середині 1923 р. УНТП, усупереч керівництву, обрало курс на реалізацію самостійної реальної політики. Натомість Є. Петрушевич став прихильником радянофільської орієнтації, до якої його постійно схиляли емісари радянської України й радянської Росії [29, с. 55–67]. На цей час провідні українські державно-політичні сили були все ще роз'єднані. Еміграційний уряд УНР напівлегально перебував у Польщі та Франції. До Чехословаччини перебралися наддніпрянські соціалісти-революціонери на чолі з М. Шаповалом та деякі прибічники уряду УНР. Український союз хліборобів-державників під проводом гетьмана П. Скоропадського діяв у Німеччині й мріяв за її сприяння відродити монархічну Україну, яка б об'єднала її східні та західні землі. Представники уряду ЗУНР на чолі з Є. Петрушевичем перебували у Відні та Берліні [26, с. 390–403]. Ліві сили краю (Комуністична партія Західної України, Українська партія праці) прагнули про возз'єднання з СРСР / УСРР. Центристи (Українська національно-демократична партія та ін.) орієнтувалися на власні політичні сили, але допускали можливість автономії краю у складі Польщі. Праворадикали в особі Української військової організації (згодом Організації українських націоналістів) вбачали майбутнє краю та українського народу лише в самостійній соборній Україні.

Утім, VII Всеукраїнська конференція Комуністичної партії (більшовиків) України (КП(б) У) і II сесія Всеукраїнського центрального виконавчого комітету у квітні 1923 р. теж висловили протест березневій ухвалі Ради послів і запевнили: уряд УСРР буде знову «піднімати питання про вирішення східногалицької проблеми перед народами всього світу». Однак після проголошення СРСР у підрадянського Харкова вже не залишилося механізмів проведення самостійної зовнішньої політики: у серпні 1923 р. ліквідовані його дипломатичні представництва, зокрема у Варшаві, а у вересні того ж року – наркомат зовнішніх справ УСРР; ще раніше ліквідовано армію республіки. Натомість із дозволу Москви Польща додатково відкрила консульство в Києві й дозволила відкрити радянські консульства у Львові, Лодзі, Гданську. Згідно з Ризьким миром відновлено взаємний залізничний рух, поштовий зв'язок, повернення біженців і викраденого майна (залізничного складу, бібліотечних і приватних колекцій). Нові радянсько-польські торговельно-економічні зв'язки відтіснили на другий план територіальні претензії щодо Польщі [3, с. 143–146; 8, с. 143–196].

Висновки. Як бачимо, Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин започаткувала в 1918–1923 рр. нову повоєнну форму міжнародних відносин, яка, щоправда, несповна враховувала державно-соборний інтерес України й українців. Паризька та наступні мирні конференції розглядали повоєнну долю України переважно у руслі вирішення польської чи російської проблеми. Певний час уряд ЗУНР підтримали Велика Британія та Чехословаччина, але враховуючи слабкість і короткочасну діяльність наддніпрянських і галицьких урядів, віддали перевагу польському варіанту розв'язання східногалицької проблеми. Уряд США, враховуючи історичну спадщину Російської імперії та Речі Посполитої, недооцінив необхідність відродження самостійної України, творення нового балансу сил на сході Європи. За умовами Версальського мирного договору створені або відроджені незалежні держави – Польща, Чехословацька Республіка, Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва, Албанія, Королівство сербів, хорватів і словенців. Ризький мир (його також підтримав уряд США), а згодом ухвала Ради послів 1923 р. були неправосильними для українського народу, який прагнув національно-державного самоствердження, бо реставрували панування Росії в новітній більшовицькій формі, водночас ослабили Польщу, прилучивши до неї третину чужої етнічної території, що лише послабило

її етнополітичний потенціал і стало джерелом протестних настроїв західних українців аж до вибуху Другої світової війни (цю проблему фахово актуалізував дослідник політичної історії західноукраїнських земель Ігор Цепенда). Нову систему міжнародних відносин порушили тоталітарні держави – Німеччина і СРСР, які 1939 р. розв'язали Другу світову війну, започаткувавши переділ спершу Польщі, а згодом інших держав. На жаль, США та країни Європи, члени ядерного клубу, фактично проігнорували в українське майбутнє, спонукавши Київ позбутися ядерної зброї. Лише згодом, особливо після початку повномасштабної російської агресії проти української незалежності й соборності, США й інші країни НАТО зрозуміли, що незалежна та стабільна Україна є важливим фактором стабільності й безпеки в Європі. Тож після 2022 р. Україна нарешті стала повноцінним суб'єктом міжнародних відносин, важливим гравцем світової геополітики, одним із лідерів вільного світу.

Література:

1. М. Мушинка. Академік Станіслав Дністрянський 1870–1935. Біобібліографія упоряд. Київ, 1992. 113 с.
2. Алексієвець Л. Польща: утвердження незалежної державності. 1918–1926. Тернопіль, 2006. 448 с.
3. Гетьманчук М. Українське питання в радянсько-польських відносинах 1920–1939 рр. Львів, 1998. 428 с.
4. Голубко В. Варшавський договір 1920 р. та його перспективи у візії західноукраїнських політиків. *Україна модерна*. 2002. Вип. 7. С. 92–94.
5. Гуцал П. Українська еміграція Канади і США та національно-визвольний рух на західноукраїнських землях (1914–1923) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2005. 20 с.
6. Генік М. Польський національний комітет у м. Париж. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Івано-Франківськ, 2020. Т. 3. С. 198.
7. З історії революційного руху у Львові: док. і мат. / відп. ред. І. Крип'якевич. Львів, 1957. 796 с.
8. Завада І. Ризький договір і Україна. Історичний нарис. Львів, 2000. 202 с.
9. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923 / відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2005. Т. 3. Кн. 1. 644 с.
10. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923 / відп. ред. О. Карпенко. Т. 3. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2005. 680 с.
11. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Ілюстрована історія / гол. ред. М. Кугутяк. Львів, 2008. 524 с.
12. Західно-Українська Народна Республіка. Енциклопедія: у 4 т. / ред. рада: М. Кугутяк, М. Литвин, О. Рафальський, І. Цепенда (та ін.). Івано-Франківськ, 2018–2021.
13. Історія Львова / відп. ред. Я. Ісаєвич. Львів, 2007. Т. 3. 576 с.
14. Кірсенко М. Чеські землі в міжнародних відносинах Центральної Європи 1918–1920 років. Київ, 1997. 336 с.
15. Колянчук О. За нашу і вашу свободу. Учасники українських визвольних змагань 1917–1921 років. Місця пам'яті в Польщі. Дрогобич, 2018. 288 с.
16. Кордуба М. Щоденник 1918–1925. Львів, 2021. 688 с.
17. Красівський О. За Українську державу і церкву. Громадська та суспільно-політична діяльність митрополита Андрея Шептицького у 1919–1923 рр. Львів, 1996. 84 с.
18. Литвин М. ЗУНР і Галицька СРР у геостратегії Росії. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2009. Вип. 18. С. 101–118.
19. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів, 1995. 368 с.
20. Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. Відень, 1922. 228 с.
21. Лось Я.-С. Українська справа у спогадах, листуванні й публіцистиці. Вибрані твори. Київ, 2018. 340 с.
22. Назарук О. Галицька делегація в Ризі. 1920 р. Спомини учасника. Львів, 1930. 170 с.
23. Новосолов О. Румунія. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 3. С. 366–370.

24. Павлишин О. Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. 400 с.
25. Павлюк О. Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923). Київ, 1996. 188 с.
26. Петрушевич Є., Левицький К. Напрямова нашої політики. *Український прапор*. 1922. 5 серпня.
27. Піскун В. Політичний вибір української еміграції (20-ті роки ХХ ст.). Київ ; Нью-Йорк, 2006. 672 с.
28. Росія – Україна: зради, союзи, війни / Відп. ред. М. Литвин. Львів, 2022. 798 с.
29. Соляр І. Комітет оборони західноукраїнських земель (1923). *Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст.* Івано-Франківськ, 1997. С. 102–105.
30. Соляр І. Раднофільство у Західній Україні (1920-ті рр.). *Український історичний журнал*. 2009. № 1. С. 55–67.
31. Стецюк П. Станіслав Дністрянський як конституціоналіст. Львів, 1999. 232 с.
32. Уряди України у ХХ ст. / Відп. ред. В. Смолій. Київ, 2001. 607 с.
33. Цепенда І., Кугутяк М. Генуезька конференція. 10.04–19.05.1922. *Західно-Українська Народна Республіка. Енциклопедія*. Івано-Франківськ, 2018. Т. 1. С. 352–354.
34. Швагуляк М. До історії українсько-польських переговорів у 1921 році. Місія Тита Войнаровського. *Записки Наукового товариства імені Шевченка. Т. 233: Праці історично-філософської секції*. Львів, 1997. С. 131–133.

References:

1. Mushynka, M. (1992). Akademik Stanislav Dnistrianskyi 1870–1935. Biobibliohrafiia [Academician Stanislav Dnistrianskyi 1870–1935. Biobibliography]. Kyiv. 113 p. [in Ukrainian].
2. Aleksiiyevets, L. (2006). Polshcha: utverdzheniia nezaleznoi derzhavnosti. 1918–1926 [Poland: the establishment of independent statehood. 1918–1926]. Ternopil. 448 p. [in Ukrainian].
3. Hetmanchuk, M. (1998). Ukrainske pytannia v radiansko-polskykh vidnosynakh 1920–1939 rr. [The Ukrainian Question in Soviet-Polish Relations in 1920–1939]. Lviv. 428 p. [in Ukrainian].
4. Holubko, V. (2002). Varshavskiy dohovir 1920 r. ta yoho perspektyvy u vizii zakhidnoukrainskykh politykiv [The Warsaw Pact of 1920 and its prospects in the vision of Western Ukrainian politicians]. *Ukraina moderna*, 7, 92–93 [in Ukrainian].
5. Hutsal, P. (2005). Ukrainska emihratsiia Kanady i XX st. ta natsionalno-vyzvolnyi rukh na zakhidnoukrainskykh zemliakh (1914–1923) [Ukrainian emigration to Canada and the United States and the national liberation movement in western Ukraine (1914–1923)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy. Lviv. 20 p. [in Ukrainian].
6. Genyk, M. (2020). Polskiy natsionalnyi komitet u m. Paryzh [Polish National Committee in Paris]. *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Entsyklopediia*. Т. 3. Ivano-Frankivsk, 198 [in Ukrainian].
7. Krypiakevych, I. [Eds.]. (1957). Z istorii revoliutsiinoho rukhu u Lvovi: dok. i mat. [From the History of the Revolutionary Movement in Lviv: Documents and Materials]. Lviv. 796 p. [in Ukrainian].
8. Zavada, I. (2000). Ryzkyi dohovir i Ukraina. Istorychnyi narys [The Treaty of Riga and Ukraine. A historical Essay]. Lviv. 202 p. [in Ukrainian].
9. Karpenko, O. (2005). [Eds.]. Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923 [Western Ukrainian People's Republic 1918–1923]. Vol. 3. Book 1. Ivano-Frankivsk. 644 p. [in Ukrainian].
10. Karpenko, O. (2005). [Eds.]. Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923 [Western Ukrainian People's Republic 1918–1923]. Vol. 3. Book 1. Ivano-Frankivsk. 680 p. [in Ukrainian].
11. Kuhutiak, M. [Eds.]. (2008). Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923 Iliustrovana istoriia [The Western Ukrainian People's Republic 1918–1923. An illustrated history]. Lviv. 524 p. [in Ukrainian].
12. Kuhutiak, M., Lytvyn, M., Rafalskyi, O. & Tsenda, I. [Eds.]. (2018–2021). Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika. Entsyklopediia: u 4 t. [Western Ukrainian People's Republic. Encyclopedia: in 4 vols.]. Ivano-Frankivsk.
13. Isaievych, Ya. [Eds.]. Istoriia Lvova [History of Lviv]. Lviv, 2007. Vol. 3. 576 p. [in Ukrainian].
14. Kirsenko, M. (1997). Cheski zemli v mizhnarodnykh vidnosynakh Tsentralnoi Yevropy 1918–1920 rokiv [Czech Lands in the International Relations of Central Europe in 1918–1920]. Kyiv. 336 p. [in Ukrainian].
15. Kolianchuk, O. (2018). Za nashu i vashu svobodu. Uchasnyky ukrainskykh vyzvolnykh zmahan 1917–1921 rokiv. Mistsia pamiati v Polshchi [For our freedom and yours. Participants of the Ukrainian liberation struggle of 1917–1921. Places of remembrance in Poland]. Drohobych. 288 p. [in Ukrainian].

16. Korduba, M. (2021). *Shchodennyk 1918–1925 [Diary 1918–1925]*. Lviv. 688 p. [in Ukrainian].
17. Krasivskyi, O. (1996). *Za Ukrainsku derzhavu i tserkvu. Hromadska ta suspilno-politychna diialnist mytropolyta Andreia Sheptytskoho u 1919–1923 rr. [For the Ukrainian state and church. Social and political activities of Metropolitan Andrey Sheptytsky in 1919–1923]*. Lviv. 84 p. [in Ukrainian].
18. Lytvyn, M. (2009). *ZUNR i Halytska SRR u heostratehii Rosii [The ZUNR and the Galician SSR in Russia's Geostrategy]*. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*. Lviv, 18, 101–118 [in Ukrainian].
19. Lytvyn, M., Naumenko, K. (1995). *Istoriia ZUNR [History of the ZUNR]*. Lviv. 368 p. [in Ukrainian].
20. Lozynskyi, M. (1922). *Halychyna v rr. 1918–1920 [Galicia in the years 1918–1920]*. *Viden*. 228 p. [in Ukrainian].
21. Los, Ya.-S. (2018). *Ukrainska sprava u spohadakh, lystuvanni y publitsystytsi. Vybrani tvory [Ukrainian affairs in memoirs, correspondence and journalism. Selected works]*. Kyiv. 340 p. [in Ukrainian].
22. Nazaruk, O. (1930). *Halytska delehatsiia v Ryzi. 1920 r. Spomyny uchashnyka [The Galician delegation in Riga. 1920 Memoirs of a participant]*. Lviv. 170 p. [in Ukrainian].
23. Novosolov, O. *Rumuniia. Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923 [Romania. Western Ukrainian People's Republic 1918–1923]*. *Entsyklopediia*. Vol. 3. P. 366–370.
24. Pavlyshyn, O. (2013). *Yevhen Petrushevykh (1863–1940). Iliustrovanyi biohrafichnyi narys [Yevhen Petrushevykh (1863–1940). An illustrated biographical sketch]*. Lviv. 400 p. [in Ukrainian].
25. Pavliuk, O. (1996). *Borotba Ukrainy za nezalezhnist i polityka XX st. (1917–1923) [Ukraine's struggle for independence and US policy (1917–1923)]*. Kyiv. 188 p. [in Ukrainian].
26. Petrushevykh, Ye., Levytskyi, K. (1922, 5 serpnia). *Napriamova nashoi polityky [The direction of our policy]*. *Ukrainskyi prapor* [in Ukrainian].
27. Piskun, V. (2006). *Politychnyi vybir ukrainskoi emihratsii (20-ti roky XX st.) [The Political Choice of Ukrainian Emigration (20s of the Twentieth Century)]*. Kyiv ; New York. 672 p. [in Ukrainian].
28. Lytvyn, M. [Eds.]. (2022). *Rosii – Ukraina: zrazy, soiuzy, viiny [Russia – Ukraine: betrayals, alliances, wars]*. Lviv. 798 p. [in Ukrainian].
29. Soliar, I. (1997). *Komitet oborony zakhidnoukrainskykh zemel (1923) [Committee for the Defence of Western Ukrainian Lands (1923)]*. *Ukrainsko-polski vidnosyny v Halychyni u XX st. Ivano-Frankivsk*, 102–105 [in Ukrainian].
30. Soliar, I. (2009). *Radianofilstvo u Zakhidnii Ukraini (1920-ti rr.) [Sovietism in Western Ukraine (1920s)]*. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 1, 55–67 [in Ukrainian].
31. Stetsiuk, P. (1999). *Stanislav Dnistrianskyi yak konstytutsionalist [Stanislav Dnistrianskyi as a constitutionalist]*. Lviv. 232 p. [in Ukrainian].
32. Smolii, V. [Eds.]. (2001). *Uriady Ukrainy u XX st. [Governments of Ukraine in the Twentieth century]*. Kyiv. 607 p. [in Ukrainian].
33. Tsependa, I., & Kuhutiak, M. (1922). *Henezka konferentsiia. 10.04–19.05. [Genoa conference. 10.04–19.05.1922]*. *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika. Entsyklopediia*, 1, 352–354 [in Ukrainian].
34. Shvahuliak, M. (1997). *Do istorii ukrainsko-polskykh perehovoriv u 1921 rotsi. Misiia Tyta Voinarovskoho [On the history of Ukrainian-Polish negotiations in 1921. The mission of Titus Wojnarowski]*. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka. Vol. 233: Pratsi istorychno-filosofskoi sekti*. Lviv, 131–133 [in Ukrainian].

Mykola Lytvyn. Western ukrainian challenges to the versailles-washington system of international relations (1918–1923)

The principle of self-determination of peoples proclaimed by world leaders did not become the basis for post-war national and state demarcation, particularly in Central and Eastern Europe, where a number of national states were restored after the collapse of the great monarchies of 1917–1918. Thus, in 1918–1923, the Ukrainian ethnic territory, primarily that of the united Ukrainian People's Republic, was redistributed by Poland, Romania, Czechoslovakia, Hungary, and Bolshevik Russia, which had signed the Brest Peace with defeated Germany and was in international isolation until the Riga Agreement. Western leaders did not believe in the state power of the disunited politicians of the UPR and ZUNR, nor in the monarchist plans of the Hetmanate, which

was manoeuvring between German and White Guard postwar strategies. The Entente countries assigned the role of a sanitary frontier against the possible expansion of Bolshevik Russia (later the USSR) to the revived Poland in 1918, with which France signed a political treaty and a military convention in 1921. The Paris and subsequent peace conferences considered the postwar fate of Ukraine, as a rule, in the context of solving the Polish or Russian problem. For some time, the ZUNR government was supported by the UK and Czechoslovakia, but given the weakness and short-lived nature of the governments of the Dnipro and Galicia, they preferred the Polish solution to the Eastern Galician problem. The US government, taking into account the historical heritage of the Russian Empire and the Polish-Lithuanian Commonwealth, underestimated the need to revive an independent Ukraine and create a new balance of power in Eastern Europe.

Key words: *Ukrainian People's Republic, Western Ukrainian People's Republic, Entente, USA, Russia, diplomacy, international relations, geopolitics, incorporation.*

Відомості про автора:

Микола Литвин – доктор історичних наук, професор, завідувач відділу «Центр дослідження українсько-польських відносин», Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, почесний професор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.